Güneş, B. (2021). Sövgü / küfür dili ve Borçalı Karapapak / Terekeme Türklerindeki bazı örnekleri üzerine. *International Journal of Language Academy*, 9 (3), 1-12.

Volume 9/3 September 2021

p. 1/12

Article History:

Received

29/06/2021

Accepted

14/07/2021

Available online

19/09/2021

SÖVGÜ / KÜFÜR DİLİ VE BORÇALI KARAPAPAK / TEREKEME TÜRKLERİNDEKİ BAZI ÖRNEKLERİ ÜZERİNE

**On Swearing or Cursing Language and Some Examples in Qarapapaq
/ Terekeme Turks of Borchaly**

Bahadır GÜNEŞ¹

Öz

Sövgü veya küfür, genel anlamda herhangi bir kişinin çeşitli sebeplerle muhatap olduğu ve kendi canını yakacak derecede sorun yaşadığı biri ya da birilerine karşı, yine can yakmak, intikam almak amacıyla dile getirilen kötü, incitici sözler olarak tanımlanmaktadır. Sövgünün birinci amacının muhatabın canını yakmak veya onu aşağılamak olması, zaman içinde can yakma ve incitme amaçlı söylenen sözlerin insanların hayal dünyasına göre değişmesini, çeşitlenmesini sağlamıştır. Bu çeşitlilik içinde sövgünün yöneldiği kişinin yaşı, cinsiyeti, fiziksel özellikleri gibi birçok etken sövgü sözlerinin değişmesine ve duruma göre farklı nitelikteki kişilere yönelmesine neden olmuştur. Buna ek olarak sövgünün yöneltildiği kişilerde sövgü sözlerinin içeriği de dikkat çekicidir. Zira sövülen kişilerin kutsal değerlerine, mahremiyetine veya kişiliğine olmak üzere farklı amaçlarla söylenen sövgü sözleri vardır. Sövgü sözleri etrafında gelişen sövgü veya küfür dili üzerine Türkçede son yıllarda artan dil ve kültür incelemeleri mevcuttur. Bu çalışmaların bir bölümünün özellikle sövgü veya küfür ile argoyu karşılaştırıp sövgünün ayrı bir dil ve inceleme alanı olduğunu vurgulamaları dikkate değerdir. Hem argo hem de sövgü, genel olarak toplumlar tarafından ayıp, yasak kabul edilen, söylenmesi hoş karşılanmayan sözleri içerir. Dolayısıyla her ikisi de toplumun genel hassasiyetini çeken konular üzerinden gerçekleşir. Burada özellikle cinsel tabirler sövgü sözlerinin ana kaynağını oluşturur. Bugün Gürcistan sınırları içinde bulunan kadim Türk yurdu Borçalı'da yaşayan Karapapak / Terekeme Türklerinde görülen sövgü sözlerinin bir bölümü, sövgüye maruz kalan kişinin kendisine veya ailesine yöneliktir. Bu çalışmada, anılan yörede kadına ve erkeğe yönelik kullanılan sövgü sözleri, özelliklerine göre kendi içinde tasnif edilerek sövgünün hedefi ve içerdiği unsurlar açısından, derlenebilen verilere göre değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Küfür, sövgü, Borçalı, Karapapak, Terekeme

¹ Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bahadır.gunes@hotmail.com, <http://orcid.org/0000-0003-4074-2757>

Abstract

Swearing or cursing is defined as the utterance of unfavourable and offending words in order to hurt or take revenge on other person(s) with who one interacts due to various reasons and experiences an offensive situation. The fact that the primary purpose of swearwords is to hurt or humiliate someone diversified these words with the imagination of their authors. In this sense, the age, sex, physical characteristics and other qualities of a target person lead to the diversification of swearwords and their articulation to persons with varying characteristics based on particular circumstances. The content of swearwords is also interesting as well as target persons. This is because there are different kinds of swearwords which aim the sacred and familial values or personality of target persons. Recently, there have been an increasing number of linguistic and cultural studies on Turkish as regards to swearwords or curses. It is noteworthy that a part of these studies especially compare swearwords or curses with slang and emphasize that the former is a separate linguistic area and field of research. Both slang and swearwords or curses contain expressions which are generally considered ill, disgraceful and forbidden by the society. Therefore, both are pronounced on subjects which relate to the common sensitivities of people. In this sense, sexual offensives, in particular, serve as the main source of swearwords. Today, a part of the swearwords uttered by the Qarapapaq / Terekeme Turks of Borchaly, an ancient Turkish territory in Georgia, can be evaluated are addressed to one or his/her family member. This paper attempts to evaluate the swearwords addressed to men and women in the said region classified according to the their characteristics available data target people and the content.

Keywords: Swearword, cursing, Borchaly, Qarapapaq, Terekeme

GİRİŞ

Karapapak Türkleri, koyun veya kuzu derisinden yapılmış yünlü başlıklarından dolayı bu adla anılmışlardır (Bala, 1977, s. 330). Karapapak Türklerine aynı zamanda “Terekeme” denilmektedir. Birçok kaynakta Karapapaklar ile Terekemeler aynı kabul edilip birlikte değerlendirilmektedir. Yöre halkına göre, eskiden Karapapak / Terekeme Türklerinden yerleşik olanlara *Karapapak*; konargöçer olanlara da *Terekeme* adı verilmiştir. Bazı kaynaklarda Karapapak adının daha eski tarihlerde Ardahan’ın Çıldır ilçesi ve köylerine gelenler için; Terekeme adının ise daha sonraki tarihlerde Kars ilinin merkez köyleriyle Selim, Sarıkamış, Göle [Ardahan] ve Arpaçay ilçelerine bağlı köylerine yerleşenlere verildiği belirtilir (Ercilasun, 2002, s. 41). Ayrıca Terekeme adının *Türkmen* kelimesi ile ilgili olduğu, Türkmen kelimesinin çoğulu olan *Teräkime*’den geldiğini ileri süren görüşler de mevcuttur (Alyılmaz, 2003, s. 4).

Karapapak / Terekeme Türklerinin hangi Türk boyuna mensup olduğu konusunda farklı düşünceler ileri sürülmüştür. Bölgenin geçiş güzergâhı olması nedeniyle Oğuz ve Kıpçak boylarının karışımından meydana geldikleri ileri sürülse de kaynaklarda Karapapak / Terekeme Türklerinin Kıpçak boyuna mensup olduğuna yönelik bilgiler mevcuttur (Kırzioğlu, 1972, s. 17; Alyılmaz, 2012, s. 294-300).

Karapapak / Terekeme Türkleri bugün genel olarak Türkiye, Gürcistan, Azerbaycan, İran ve Ermenistan’da yaşarlar. Onların ata yurtları olan bugünkü Borçalı ve civarına yerleşmeleri, yerli ve yabancı kaynaklarda eski tarihlere dayandırılır. Arap kaynaklarında İdil Bulgarları ile Hazarların önemli bir boyu olarak “Barsula”, “al-Burşaliye” veya “al-Bursul” adı verilen bir kabileden söz edilir. Bizans kaynaklarında bu adın, “Barselia” ve “Barsla” şeklinde yazılıp İdil Bulgarları ile ilgili rivayetlerde “Baraç” ve Kıpçak kabile adlarında “Boroc-oğlu” biçiminde yazılan adların da aynı kabileyi gösterdiğine dair bilgiler verilmiştir. Bunun yanında Orta - Kür Irmağı’nın sağında “Borçalı” olarak adlandırılan

topluluğun, eski Hazarlar zamanında Kafkasya'nın güneyine göç etmiş oldukları bildirilir (Togan, 1970, s. 169, 172, 179).

Bugün çok sayıda Karapapak / Terekeme Türk'ü milli ve kültürel değerlerini yaşatarak başta Kars ve Ardahan olmak üzere Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde yaşamlarını sürdürmektedir. Özellikle ağız ve folklor alanındaki zenginlikleri, öne çıkan önemli kültürel unsurları olarak değerlendirilebilir. Söz konusu kültürel unsurlar, Borçalı ve Türkiye Karapapak / Terekeme Türklerinde çok büyük oranda ortaklık gösterir. Bu manada insanların günlük yaşam içinde zaman zaman başvurdukları ifade şekillerinden biri olan sövgü / küfür dili ile ilgili kullanımlar da Borçalı ve Türkiye Karapapak / Terekemeleri arasında benzerlik gösterir. Ancak bu çalışmada karşılaştırmalı bir inceleme yapılmayıp yalnız Borçalı Karapapak / Terekeme Türkleri arasında kullanılan ve tarafımızca derlenen (Güneş, 2013, s. 418-421) bazı sövgü / küfür özellikli ifadeler üzerinde durulmuştur.

Küfür veya sövgü, en genel tanımlamayla muhatabını incitmek, onun canını yakmak, onunla hesaplaşmak için dile getirilen, çoğunlukla cinsel içerikli sözler içeren ifadeler olarak açıklanabilir. Kaynaklara bakıldığında küfür / sövgü terimiyle ilgili birbirini çağrıştıran tanımlamalar yapılmıştır. Sözlükte “örtmek, gizlemek; nankörlük etmek” gibi manalara gelen *küfr* (kefr, küfür, küfran), terim olarak genellikle “Allah’tan alıp din adına tebliğ ettiği hususlarda peygamberi tasdik etmemek, ona inanmamak” şeklinde tanımlanmıştır (Sinanoğlu 2002, s. 533-534).

Bu genel tanımlama yanında yaygınlık kazanmamış olsa da küfür veya sövgü, çeşitli kaynaklarda terim olarak tanımlanmıştır. *Türkçe Sözlük*'te (2005, s. 1279) küfür, “1. Sövmek, sövmek için söylenen söz, sövgü. 2. Tanrı'nın varlığı ve birliği gibi dinin temellerinden sayılan inançları inkâr etme ve bu yolda söylenen söz. 3. Olumlu işleri kötü gösterme, varlıkları inkâr etme.” biçimlerinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan ilki, küfür veya sövgünün işlevsel yanıyla ilgilidir ve çalışmada da bu tanımlamadaki özellikler üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır.

Günlük hayat içinde insanların muhataplarına yönelik dile getirdikleri sözler her zaman beklenen seviyede veya üzerinde olmayabilir. Kişisel ilişkilerin durumu ve anlık gelişen birtakım olaylar kişinin muhatabına yönelik sövgü içeren sözleri de söylemesinin yolunu açar. Bu konuyla ilgili olmak üzere Şenel (2009, s. 2142), dilin bünyesinde iyi, güzel, çirkin *vb.* pek çok konuyu barındıran yapılar ve kavramlar olduğunu, bu yapılar ne kadar çok ise dilin de o kadar işlek bir hâle geleceğini, dolayısıyla insanların birbirlerine her zaman güzel sözler söylemediklerini belirtir.

Kişinin muhatabına yönelttiği sövgü sözleri ağırlıklı olarak cinsel çağrışımları içeren kelimelerden oluşmaktadır. Bunun yanında hakaret yönü ağır basan ve çeşitli hayvan adları kullanılarak söylenen sövgü sözleri de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Akar (2014, s. 30)'a göre bu, kişinin psikolojik durumuyla ilgilidir ve muhatabının gizli, mahrem, günah sayılan, psikolojik ve fiziksel açıdan var olan eksikliğini aşağılama amacıyla söylenir. Bu nedenle genel ahlaki kabuller ve kanunlara göre bu tür sözler suç olarak değerlendirilir.

Toplumun yabancı olmadığı sövgü sözleri, bireyler tarafından genellikle kullanılır. Sövgü sözlerinin muhataplarında yarattığı rahatsızlık, sözün gücünün en açık göstergesi olarak değerlendirilir (Yılmaz, 2019, s. 347). Sözün bu güçlü yanı muhataplara sözlü veya yazılı olarak söylendiğinde insanlar arasında dargınlık, tartışma, kavga, cinayet gibi çeşitli sorunlara yol açabilmekte veya sövgüyü dile getireni hukuki sorunlarla karşı karşıya bırakabilmektedir (Güneş, 2009, s. 61).

Sövgüde cinsel çağrışımlı, fiziksel veya psikolojik eksikliklere vurgu yapılarak dile getirilen sözlerin sövgüye maruz kalan kişiye etki etmesi, kişinin muhatabını ilgili sövgüyle özdeşleştirilmesiyle ilgilidir. Akar (2014, s. 32) bu durumu, insanın kelimeyi dil bilimindeki “gösterge” ve “işaret” değeriyle değil, onu ifade ettiği durumla özdeşleştirerek algılamasına bağlar. Bu nedenle sövgü sözlerinin ahlak, hukuk ve gramerde yasak olmasının asıl sebebinin özdeşleştirme psikolojisi olduğunu belirtir. Bu duruma örnek olarak cinsel eylemlere ad olan kelimelerin söylenmesiyle o eylemle özdeşleşme durumunun algılanmasını verir.

Sövgü sözlerinin ayrı kategorilerdeki durumu, farklı adlandırmalarla çeşitli kavramları ortaya koymaktadır. Öyle ki dinsel açıdan “günah”, toplumsal açıdan “yasak”, hukuki olarak da “suç” kabul edilen sövgü sözleri, esasında kültür, tarih, sosyoloji, psikoloji gibi alanlarda dikkat çekici veriler sunmaktadır (Yılmaz, 2019, s. 352).

Sövgü sözlerinin başka disiplinlerce farklı bakış açılarıyla değerlendirildiğinde birçok araştırma verisini sunabilmesi, Türk dili araştırmaları için de geçerlidir. Bu manada sövgü sözlerinin Türkçe kelime dünyası açısından da çağdaş dil bilimi ilkeleri temelinde araştırılması, Türkçe söz varlığı ve kavram alanlarına dair çalışmalara katkıda bulunacak, Türk kültürünün tabu olarak değerlendirdiği bazı konuların açığa kavuşturulmasının önü açılacaktır (Akar, 2014, s. 32).

Sövgü veya küfrün dil araştırmaları için son derece önemli veriler sunabilecek olmasına dair Yılmaz (2019, s. 347) da bu tür ifadelerin toplum huzuruna ve insan onuruna yönelik sözlü bir saldırı şeklinde görülmesinin doğal bir sonucu olarak hukuki açıdan suç teşkil ettiğini, ayrıca küfrün dile ait bir unsur olduğunu, dolayısıyla küfür ve küfrün tarihinin de dil biliminin konusu olduğunu dile getirir.

Doğrudan sövgü anlamı taşıyan veya toplum tarafından sövgü olarak algılanan kimi ifadeler yanında, zaman zaman belirli bir bağlam içinde yer alan birtakım sözler de farklı tonlamalarla dile getirildiğinde sövgü veya hakaret anlamı taşıyabilmektedir. Bu durum, ilgili toplumun geçmiş dönemlerdeki bazı tarihi ve kültürel ilişkileri nedeniyle o sözleri, sövgü veya hakaret anlamıyla algılamasından kaynaklanmaktadır (Şenel, 2012, s. 140). Sövgü sözleriyle ilgili kaynaklarda üzerinde durulan hususlardan biri de bu tür sözlerin argoyla ilgisidir. Genel olarak argo ve küfür/sövgü, kaba dillerdendir. Ana dilden sonra en çok kullanılan bu üslup, istenmeyen ve onaylanmayan bir tarz olarak değerlendirilebilir (Çiçek ve Yağbasan, 2019, s. 14). Genellikle birbirini çağrıştıran sövgü ve argo, özellikleri açısından birbirinden ayrılmaktadır. Öyle ki genel olarak küfür/sövgünün, hakaret içeren baskın özelliği ile argodan ayrıldığı ve argonun sövgüyle karşılaştırıldığında daha özel kullanım alanları içerdiği düşünülebilir (Aydın, 2006, s. 91). Ayrıca söylerken genellikle kelimeler ilk anlamıyla kullanılmakta; argoda ise alt metinler kullanılmaktadır. Her ne kadar toplum tarafından istenilmeyen bir iletişim biçimi olsa da günümüzde bu formu hemen herkes kullanır. Etik kabul edilmeyen bu dil yapısı, iletişimin parçası olup eğitim süreciyle şekillenir (Çiçek ve Yağbasan, 2019, s. 15).

Burada dikkat çekici olan hususlardan biri de insanların sövgü sözlerine neden başvurduğu, bir başka deyişle neden küfrettiği ile ilgilidir. Erkek (2016, s. 226), insanların neden küfrettiklerinin tam olarak açıklanamasa da bazı bilim insanlarının bu davranışın nedenleri konusunda varsayımlarda bulunduğunu, insanları bu davranışa iten sebebin tabiatlarında var olan şiddet duygusundan kaynaklandığını, küfretmenin küfreden kişinin zayıflığı olarak görüldüğünü, çünkü kişinin kendisinden daha büyük güçlere karşı korunma içgüdüleriyle fiziksel bir tepki veremediği durumlarda sözlü olarak

o kişiye zarar verme yolunu tercih ettiğini, böylece psikolojik olarak karşısındakine şiddet uyguladığını, psikolojik şiddet içeren sözlerin de kişinin en çok saygı duyduğu varlıkları üzerine yapıldığını, böylece fiziksel şiddetten daha fazla etkili olduğunu, dolayısıyla şiddetin temelinde can yakma düşüncesinin olduğunu belirtir.

Borçalı (Gürcistan) Karapapak Türklerindeki Bazı Sövgü Sözleri Üzerine

Sövgü veya küfür sözleri muhataplarını yalnız bir yönden değil, birden çok açıdan hedef alabilmektedir. Bu manada insanların söverken hedef aldıkları unsurlar üç temel grup altında toplanmaktadır:

- 1- Kişinin kutsal değerlerine karşı yapılan küfür
- 2- Kişinin mahremiyetine karşı yapılan küfür
- 3- Doğrudan kişiye veya kişiliğine karşı yapılan küfür (Erkek, 2009, s. 52).

Bu çalışmada incelenen sövgü sözleri, kadın veya erkek olmak üzere doğrudan kişiye veya kişiliğine yapılan sövgü/küfür özelliği taşımaktadır.

Borçalı Karapapak / Terekeme Türklerinde tespit edilen, kadın ve erkeğe yönelik söylenen bu tür sövgülerde yırtıcı ve saldırgan bir hayvan olan köpek, sövgünün bir parçası olarak kullanılmıştır (Şenel, 2012, s. 144). Ancak bu tür sövgülerde köpeğin yırtıcı veya saldırganlık özelliğine çok vurgu yapılmaz; daha çok bu hayvanın adı kullanılarak muhatabın insan dışı bir canlıya benzetilerek aşağılanması amaçlanır.

Küfürler ağırlıklı olarak cinsel içerikli olmasına rağmen farklı sövgüler de dile getirilebilmektedir. Bu durum, kayıt altına alınan ve belge özelliği taşıyan geçmiş dönemlere ait evrakta da görülebilmektedir. Öyle ki erkek veya kadını cinsiyet bağlamında hedef almayan bazı küfür ifadelerinin sicillerde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Sicillerde rastlanan bu ifadeler “köpek, hayâsız, zalim, harami (hırsız), yağlıktan, godoş, köftehor, kallâb (düzenbâz, sahtekâr), müzevvir (yalancı, dolandırıcı, arabozucu), yaramaz, haramzâde” (Erkek, 2016, s. 243) şeklinde olabilmektedir.

Borçalı Karapapak / Terekeme Türkleri arasında kullanılan sövgü sözlerinin bir bölümü de genellikle “it / köpek / kancık” sözleri etrafında oluşturulmuştur. Yörede kullanılan sövgülerde bu tür ifadelerin şiddetini artıran sözler ise olumsuz anlamı veya çağrışımı olan karakter özelliklerine dair birtakım kelimelerdir.

Anılan yörede dile getirilen sövgü sözlerini, sövgünün ana hedefi doğrultusunda kadınlara yönelik olanlar ve erkeklere yönelik olanlar şeklinde temelde ikiye ayırmak mümkündür.

1. Kadınlara Yönelik Sövgü Sözleri

Borçalı Karapapak / Terekeme Türkleri arasında kullanılan sövgü sözleri içinde kadınlara yönelik dile getirilenler arasında ağırlıklı olarak kadını ailesiyle birlikte hedef alan sövgü sözleri ile doğrudan kadını hedef alan sövgü sözleri öne çıkar. Buna ek olarak sayıca az olsa da yalnız kadının ailesine yönelik söylenen sövgüler de mevcuttur.

1.1. Kadını ve Ailesini Birlikte Hedef Alan Sövgü Sözleri

Kadını ve onun ailesini birlikte hedef alan ve bu çalışmada yer verilen sövgü sözlerinin sayısı 15’dir. Bu sövgü sözlerinde ağırlıklı olarak sövgünün önünde birer sıfat unsuru olarak kullanılan olumsuzlayıcı sözlerle kadının kendisi; devamında dile getirilen “köpek / it gızı” gibi ifadelerle hem kadın hem de ailesi sövgünün muhatabı olmaktadır.

İt gızı: Kadın ve erkek için (it oğlu) söylenen ve “it, köpek” kelimeleriyle sövgü sözü olarak kullanılan bu tabir, yörede genel bir sövgü şeklidir. Sövgüye maruz kalan, “köpek”le özdeşleştirilerek aşağılanmaktadır.

Sumbatsız köpeyh gızı: Suratsız, hâli ve tavrı hoş karşılanmayan kadınlar için söylenen sövgü sözüdür.

Gırağına gaytan tutan köpeyh gızı: Elbise dikerken kenarına dikilen parçadan ve kadının giysisindeki ayrıntıdan hareketle dile getirilen sövgü sözüdür. Burada sövgü sözünün hedefi kadının giysisi değildir; giysisinin bir özelliği, sövgüyü pekiştirici bir unsur olarak kullanılmıştır.

Sınaçıl köpeyh gızı: İslamiyet’in emir ve yasaklarından ziyade, batıl inançları olan ve bu tür inançlara önem veren insanlar için kullanılan bir sövgü sözüdür.

Çer haya köpeyh gızı: Özellikle komşularla geçinemeyen, sürekli kavga çıkaran kadınlar için söylenen bir sövgü sözüdür. Burada sövgünün pekiştirici unsuru olan “çer haya” sözü yanında yine “köpek” kelimesiyle kadının kendisi ve ailesi aşağılanmaktadır.

Damgalı köpeyh gızı: Başkaları tarafından adı “kötü”ye çıkarılmış kadınlar için kullanılan sövgü sözüdür. Burada sövgünün derecesini yükselten ifade “damgalı” kelimesiyken aşağılama unsuru olarak yine “köpek” kelimesi kullanılmıştır.

Gül guyrul it gızı: İnsanlar arasında laf getirip götürerek onları birbirine düşüren, fitne çıkaran kadınlara yönelik dile getirilen sövgü sözüdür.

Gümaca köpeyh gızı: İnsanlar arasında fitne ve kargaşa çıkaran, duruma göre tavır ve davranışlar sergileyerek kendisini tehlikelerden koruyan kadınlar için kullanılan bir sövgü sözüdür. Bu sövgüde de “köpek kızı” ifadesiyle kadının yanında ailesi de hedef alınmaktadır.

Yalançı köpeyh gızı: Yalan söylemeyi alışkanlık hâline getiren ve bu sayede insanlar arasında fitne çıkaran kadınlar için kullanılan bir sövgü sözüdür.

Sıyılcam köpeyh gızı: Bireyin fiziksel özelliklerine bağlı olarak sövgü sözü olarak kullanılan bu ifade, kısa boylu, çokbilmiş kadınlar için kullanılır. Genel bir kanaat olarak kadının muhatabını rahatsız edecek kadar çokbilmiş olması, kısa boylu oluşuna bağlanmakta ve tekrar edilen “köpek / it kızı” tabiriyle birleştirilerek belirtilen fiziksel ve kişisel özellikteki kadınlara sövgü sözü olarak dile getirilmektedir.

Gayıhl köpeyh gızı: Bu ifadede “gayıhl” sözü ile kast edilen, giyinip kuşanmayı seven, süslü; aynı zamanda muhatap olduğu insanları birbirine düşüren kadın özelliği vurgulanmaktadır.

Dodağlı köpeyh gızı: Gereğinden fazla konuşan, muhataplarını birbirine düşüren, fitne çıkaran kadınlar için kullanılan sövgü sözüdür. “Dodağlı” sözü ile sövgüye muhatap olan kadının çenesinin düşüklüğü vurgulanmakta, böylece sövgünün şiddeti artırılmaktadır.

İki üzdü köpeyh gızı: İkiyüzlülük yapan kadınlar için sarf edilen sövgü sözlerinden biridir. Hemen her sövgüde tekrarlanan ifade, bu sövgünün devamında da kullanılmıştır.

Gırmızı sıfat köpeyh gızı: Bu sövgüde de asıl hakaret unsuru “köpek kızı” ifadesidir. Ancak “kırmızı sıfat” tamlaması, sövgünün şiddetini artırmak için hakaret ifadesinin önünde kullanılmıştır. Burada “kırmızı” renk adı, dikkat çekici derecede kırmızıya yakın yüz rengine sahip olan kadınların bu özelliğinden hareketle sövgü ve aşağılama unsuru olarak kullanılmıştır.

Çere göz köpeyh gızı: Bu sövgü, “çere göz” sözüyle kadının gözlerinin büyüklüğü ve kanlı oluşuna, bakışlarının kötü olmasına, dolayısıyla fiziksel bir özelliğine vurgu yapılarak sövgü ve aşağılama ifadesi olarak kullanılmıştır.

1.2. Doğrudan Kadının Kendisini Hedef Alan Sövgü Sözleri

Borçalı Karapapak / Terekeme Türklerinde kadınlara yönelik dile getirilen ve bu çalışmaya konu olan sövgü sözlerinden 4 tanesi doğrudan sövgüye maruz kalan kadını

hedef almaktadır. Bu tür sövgülerde de sövgünün şiddetini yükseltecek, genellikle sıfat özellikli kelimelere yer verilir.

Tumarrı gancı: Giyimine kuşamına özen gösteren, süslenmeyi seven; ancak kişilik özellikleri bakımından zayıf olan, muhatap olduğu kişilerce bu olumsuz özellikleri bilinen kadınlar için kullanılır. Bu ifadeyle sövgünün muhatabının, dış görünüşü açısından olumlu izlenim uyandırır da kişisel özelliklerinin tasvip edilmediği belirtilir.

Kirri gancı: Temizlik anlayışı olmayan, kirli, pasaklı kadınlar için söylenen sövgü sözüdür. Sövgüye maruz kalan kadın bu özelliğiyle aşağılanmaktadır.

Tula sıfat gancı: “Tula” sözü yörede küçük köpek veya av köpeği için kullanılır. Bu sövgüye muhatap olan kadın, dişi bir köpek olan “kancık”a, yüzünün şekli itibarıyla da küçük köpek veya av köpeği anlamındaki “tula”ya benzetilerek aşağılanmakta ve sövgüye maruz kalmaktadır.

Gezegeen gancı: Kendi evinde bulunmaktan ziyade günün büyük bölümünü konu komşu evinde geçiren, gereğinden çok gezen ve böylece işlerini, sorumluluklarını ihmal eden kadınlar için kullanılan bir sövgüdür.

1.3. Doğrudan Kadının Ailesini Hedef Alan Sövgü Sözleri

Kadına yönelik söylenen; ancak sövgüye maruz kalan kadından ziyade onun ailesini hedef alan sövgü sözlerinden bu çalışmada 2 tane mevcuttur. Bu tür sövgüler, özellikle kadının gelin olarak gittiği evde eşinin anne ve babası tarafından dile getirilir.

Seniñ başıñı beziyif gönderen béle béle olsun: Eşinin ailesiyle geçinemeyen, komşularıyla iyi ilişki kuramayan, geçimsiz kadınlar için söylenen ve kadından ziyade onu yetiştiren ailesini hedef alan bir sövgüdür. Çünkü “seniñ başıñı beziyif gönderen” ifadesi, kadını gelinlik çağına kadar yetiştiren ve düğününde onu süsleyip evlendiren ailesini işaret eder. Sövgüyü dile getirenlere göre, gelin olan bu kadını ailesi, onların beğeneceği ölçüde yetiştirememiştir.

Saňa dada verenin anasını...: Bir önceki sövgü sözünde olduğu gibi kadına yönelik; ancak daha çok kadının ailesini hedef alan bir sövgüdür. Bu sövgüdeki “dada” sözü, çocuk maması anlamındadır. Dolayısıyla küçüklüğünden itibaren kadını besleyip büyüten ailesi, o çocuğu ve dolayısıyla gelin olan kadını yeterince iyi yetiştiremediği için sövgünün ana hedefi olmaktadır.

2. Erkeklerle Yönelik Sövgü Sözleri

Borçalı Karapapak / Terekeme Türklerinde erkeklerle yönelik sövgü sözlerinde de erkeğin kendisi ve erkekle birlikte onun ailesi sövgünün muhatabı olmaktadır.

2.1. Erkeği ve Ailesini Birlikte Hedef Alan Sövgü Sözleri

Bu tür sövgü sözlerinde kadınlara yönelik sövgü sözlerinde olduğu gibi, genellikle “köpek / it” sözleri kullanılırken zaman zaman bu kelimeler kullanılmadan da sövgüler dile getirilmektedir.

2.1.1. Köpek / İt Sözleriyle Oluşturulan Sövgü Sözleri

Anılan yörede “köpek / it” sözleri kullanılarak dile getirilen ve bu çalışmada yer verilen sövgülerin sayısı 21’dir. Erkeğin kendisini ve ailesini birlikte hedef alan sövgü sözlerinde, kadın ve ailesini hedef alan sövgülerde olduğu gibi, sövgü sözünün önünde sövgünün şiddetini artıran birtakım olumsuzlayıcı kelimeler dile getirilmekte, devamında söylenen

asıl sövgü sözüyle de hem sövgünün muhatabı olan erkek hem de onun ailesi bu sözlere maruz kalmaktadır.

Kişi olmaz köpöyoğlu: Kişilik özellikleri açısından muhatap olduğu insanlarda olumlu bir izlenim bırakmayan, yaptığı hatalardan ders çıkarmayarak aynı yanlışları sürdüren erkekler için kullanılan sövgü sözlerindendir.

Boğaz otaran köpöyoğlu: Boğazından başka, yani yemekten başka hiçbir şey düşünmeyen kişilere yönelik söylenen sövgü sözüdür.

Boğaz ortağı köpöyoğlu: Bu sövgü de yemekten başka hiçbir şeyi önemsemeyen, yalnız midesini düşünen insanlar için kullanılan, komşularının sofraya oturma anını bekleyip tam o anda onlara giden açgözlü kişiler için kullanılır. “Köpek oğlu” ifadesiyle sövgüye maruz kalan kişiyi bu şekilde yetiştiren ailesi de sövgünün hedefindedir.

Garın gezdiren köpöyoğlu: Önceki sövgü sözlerinde olduğu gibi, bu sövgü sözü de yemekten başka hiçbir şeyi önemsemeyen kişilere yöneliktir.

Dambağ köpöyoğlu: Giyimi kuşamı yerinde; ancak kişiliği zayıf, insanlar için kullanılan sövgü sözüdür.

Ara gatan it uşağı: İnsanları birbirine düşürerek toplum içinde huzursuzluk ve karmaşaya neden olan insanlar için kullanılan sövgü sözüdür.

Vayız köpeyuşağı: Başkalarına kötülük yapan, insanları birbirine düşüren erkekler için sarf edilen sövgü sözlerindendir.

Çığal köpöyoğlu: İçten pazarlıklı ve hain kişilere yönelik kullanılan “çığal” ifadesi, yöreye ait birçok sövgüde kullanılan “köpek oğlu” tamlamasıyla birleştirilerek sövgü sözü olarak ilgili muhataplar için kullanılmaktadır.

Oğursah tülküdü köpöyoğlu: Hırsızlık yapan, hırsızlığa eğilimli, kurnaz kişiler için söylenen sövgü sözüdür.

Aj it uşağı: Bu sövgü sözü, yörede kötü niyetli ve açgözlü kişiler için söylenir.

Galtavan köpöyoğlu: Sövgüde geçen “galtavan” sözü, “biçimsiz, iri yarı” erkekler için kullanılır. Sövgüye muhatap olan kişinin fiziksel özelliklerinden hareketle dile getirilen bu söz, devamında gelen sövgü sözünün pekiştirici unsuru olarak kullanılmıştır.

Delî köpeyuşağı: Erkeklerle yönelik genel bir sövgü sözüdür. Bu sövgüdeki “delî” kelimesi, olumsuz bir özellik olarak sövgünün şiddetini artırmak için kullanılmıştır.

Maytaf köpöyoğlu: Sövgüye muhatap olan kişinin “aksak / topal” olması, onun canını yakmak veya onu aşağılamak amacıyla kullanılmıştır. Burada kişinin “köpek oğlu” ifadesiyle kendisi ve ailesi aşağılanırken aynı zamanda fiziksel bir kusuru da aşağılama aracı olarak kullanılmaktadır.

Bédğur köpöyoğlu: Muhatap olduğu kişilerce kendisine uğursuzluk atfedilen insanlar için kullanılan bir sövgü sözüdür. İşleri yolunda gitmeyen veya herhangi bir iş yaparken aksilikle karşılaşan insanlar, uğursuz olarak değerlendirdiği kişi veya kişiler o anda aynı ortamda bulunuyorsa, bu durumu o kişi veya kişilerin uğursuzluğuna bağlamak ve söz konusu kişi veya kişilere yönelik bu sövgü sözünü dile getirmektedir.

Salahana köpöyoğlu: “Salahana” sözü, Borçalı Karapapak / Terekeme Türkleri arasında büyük veya küçükbaş hayvanların kesilip etlerinin parçalandığı yere verilen addır. Bu tür yerlerde de genellikle etin veya kanın kokusuna gelen sokak köpekleri bulunur. Sövgüyü dile getiren kişi, muhatabını “aç ve başıboş sokak köpeği”ne benzeterek aşağılamak ve ona hakaret etmektedir.

Seme köpöyoğlu: Birçok sövgüde tekrar eden “köpek / it oğlu” tabirinin önünde yer alan ve sövgünün şiddetini artıran bu ifadedeki “seme” sözcüğü, “avare, başıboş, serseri” anlamıyla sövgü sözü olarak kullanılmaktadır.

Tüşme köpöyoğlu: Erkeğe ve kadına yönelik dile getirilen sövgü sözlerinde kullanılan ifadelerden biri de “tüşme” sözüdür. Bu ifadenin içinde yer aldığı sövgü sözü, bir yere sonradan gelip yerleşen, aslında o yerleşim yerinden olmayan kişiler için

kullanılmaktadır. Bu ifadeyle sövgüye maruz kalan kişinin, o yörenin insanı olmadığı vurgulanarak sövgünün muhatabı dışlanmakta, aşağılanmaktadır.

Havalı köpöyoğlu: Bu sövgüye maruz kalan kişinin hem kendisini beğenmiş hem de kararsız; tavır ve davranışları arasında herhangi bir denge veya tutarlılık olmadığına vurgu yapılmaktadır.

Demoğ köpöyoğlu: Gereğinden fazla konuşan, başkalarına iftira atan ve beddua eden kişiler için kullanılan sövgü sözüdür.

Gudurğan köpöyoğlu: Bu sövgünün muhatabı da “kudurmuş, kuduz” özelliğiyle köpeklerle özdeşleştirilerek devamında tekrar edilen sövgü sözü ile aşağılanmaktadır. Bu sövgü, olur olmaz sebeplerle birileriyle kavga eden, olay çıkaran kişilere yöneliktir.

Sötürğulu it oğlu: Maddi durumu kötü; ancak iddialı, büyük konuşan kişiler için kullanılan sövgü sözüdür. Özellikle giyim kuşamından fakir olduğu anlaşılan; fakat bu durumunu yok sayarak iddialı sözler dile getiren kişilere yönelik sövgü ve aşağılama sözüdür.

2.1.2. Köpek / İt Sözleri Kullanılmadan Oluşturulan Sövgü Sözleri

Erkeklerle yönelik olarak dile getirilen ve onu ailesiyle birlikte hedef alan sövgü sözlerinin bir bölümünde “köpek / it” gibi ifadeler kullanılmadan sövgüler dile getirilir. Çalışmada bu türden olmak üzere 3 tane sövgü sözüne yer verilmiştir. Bu tür sövgülerde “oğlu / uşağı” sözlerinden önce kullanılan ve olumsuz anlamlı veya çağrışımlı sözler kullanılarak sövgünün şiddeti artırılmıştır.

Garaçı uşağı: Yersiz yurtsuz olarak gezip dolaşan insanlar için kullanılan “garaçı” sözü, sövgüyü dile getiren kişi tarafından muhatabını aşağılamak için kullanılmıştır.

Eclaf oğlu eclaf: Bu sövgü sözünü dile getiren kişi, muhatabını toplum içinde saygınlığı düşük biri olarak değerlendirerek aşağılanmaktadır. “Eclaf” sözü toplum içinde hem “ayaktakımı” olarak tabir edilen hem de mürüvetsiz kişiler için kullanılmıştır.

Garişmuş oğlu: Geçerli bir sebep olmaksızın sürekli kavga çıkaran, başkalarına sataşan, kan dökmeye meyilli insanlar için kullanılan bir sövgüdür. Bu ifade doğrudan “köpek / it” kelimeleri kullanılmadan sövgüye maruz kalan kişinin kendisi ve ailesi sövgünün hedefi olmaktadır.

2.2. Doğrudan Erkeğin Kendisini Hedef Alan Sövgü Sözleri

Doğrudan erkeğin kendisini hedef alan ve içinde “köpek / it gibi” ifadeler kullanılmadan dile getirilen ve bu çalışmada yer verilen sövgü sözlerinin sayısı 8’dir. Bu tür sövgülerde de sövgünün muhatabı olan kişinin karakterine veya fiziksel özelliklerine yönelik olmak üzere, olumsuz anlamı ve çağrışımı olan birtakım sözler bir arada kullanılarak can yakmak ve intikam almak amaçlanır.

Ara vuran gıryatsız: “Ara vur-” ifadesi, insanların arasını bozmak anlamıyla kullanılır. Muhatabı olduğu insanlar arasında fitne çıkaran, onları birbirine düşüren ve bu tür davranışlarını alışkanlık hâline getiren insanlar için kullanılan bir sövgü sözüdür.

Gımır gılaş eclaf: “Gımır gılaş” tabiri yörede genellikle kulakları normalden biraz daha dik olan koyunlar için kullanılır. İnsana yönelik bir sövgü sözü olarak kullanıldığında ise başkalarının konuşmalarını dinlemek için çeşitli ortamlarda kulak kabartan ve duyduklarını konuyla ilgili veya ilgisiz kişilere haber veren insanlar için kullanılan bir sövgü sözüdür.

Bezepli gırumşah: Görünüşüne aldanılan; ama karakterce zayıf, olumsuz olarak değerlendirilen kişilere yönelik bir sövgü sözüdür.

Ğırçı eclaf: Toplum tarafından saygınlığı düşük olarak değerlendiren işler ve bu işleri yapan kişiler için kullanılan “ğırçı eclaf” sözü, bu sövgüye maruz kalan kişiyi aşağılamak amacıyla kullanılır.

Pitiniñ etini yiyen eclaf: “Köpek / it” kelimeleri kullanılmadan cimri kişiler için kullanılan bir sövgü sözüdür. Burada “bit” gibi çok küçük bir canlının etine dahi tamah edecek kadar cimri olan kişiler bu sövgü sözüyle aşağılanır.

Deleduz eclaf: Bu sövgüde kullanılan “deleduz” sözüyle sövgüye maruz kalan kişi, babası belli olmamakla itham edilmekte, “eclaf” kelimesiyle de aşağılanmaktadır.

Arvad ağız beýnamus: Bu sövgüye maruz kalan erkek, tavır ve davranışları açısından kadına benzetilerek ve namus kavramından yoksun olmakla itham edilerek sövgünün hedefi olmaktadır.

Arvat yosunnu ecvaf: Kadınsı tavır ve davranışlar sergileyen erkekler için dile getirilen sövgü sözüdür.

SONUÇ

Sövgü sözleri, her toplumda kullanılan, zaman zaman argoyla karıştırılan ve genellikle cinsel çağrışımı olan kelimelerle dile getirildiği için ayıp kabul edilen, ileri boyutlara vardığında dile getiren kişinin hukuki sorunlarla uğraşmasına neden olan sözlerdir. Sövgü sözleri, dilin söz varlığına yönelik birçok farklı sözü, değişik çağrışımlarla kullanabilme durumu nedeniyle anlam alanına ait çok zengin veriler içerebilmektedir. Amaç muhatabın canını yakmak ve ondan intikam almak olduğu için özellikle değer verilen kişi veya unsurlara yönelik sarf edilen sözlerdir.

Türkçe için düşünüldüğünde cinsel içerikli veya başka türlü olmak üzere çok sayıda ve çeşitlilikte sövgü sözü saymak mümkündür. Zaman zaman tarihi metinlerde de tespit edilebilen bu tür sözler, günümüzde mevcut söz ve anlam çeşitliliğini artırarak kullanılmaya devam etmektedir. Bu durum, dilin yaşadığı her coğrafya için geçerlidir. Bugün Gürcistan sınırları içinde yer alan kadim Türk yurdu Borçalı’da yaşayan Karapapak / Terekeme Türkleri arasında kullanılan sövgü sözleri de bu anlamda dikkat çekmektedir. Yörede tespit edilen ve bu çalışmanın konusu olan sövgü sözlerinde genel eğilime bağlı olarak cinsel içerikli sövgülere rastlanmamıştır; ancak buradan cinsel içerikli sövgülerin o bölgede olmadığı anlamı çıkarılmamalıdır.

Borçalı Karapapak / Terekeme Türkleri arasında dile getirilen ve bu çalışmada incelenen sövgü sözlerinin sayısı 53’tür. Bu sövgüler, benzer anlamlı veya çağrışimli sözlerle temelde kadını ve erkeği hedef almaktadır. Ancak kadın ve erkekle birlikte onların ailelerini de doğrudan veya dolaylı olarak hedef alan sövgü sözleri mevcuttur. Çalışmada yer verilen sövgü sözlerinin sayısal dağılımına bakıldığında 32 tane sövgü sözüyle erkeklere yönelik sövgülerin daha çok olduğu ortaya çıkmaktadır. İster kadına ister erkeğe yönelik olsun, sövgü sözlerinde en çok kullanılan hakaret veya aşağılama ifadesi “köpek / it / köpek oğlu / it oğlu / it kızı” şeklindedir. Hemen her sövgüde bu tür aşağılama ve hakaret özellikli ifadeler, sövgünün şiddetini artırıcı başka sözlerle desteklenmiştir.

Dilin en özgür ve kuralsız alanı olarak değerlendirilebilecek olan sövgüler, içerdikleri sözlerin anlamca çağrışımlarına bağlı olarak muhatabın canını yakmak, ondan intikam almak amacıyla her toplumda, değer yargılarına göre farklı söz ve anlam çeşitliliği içinde geçmişten bugüne varlığını deva ettirmiştir. Türkçe söz varlığı ve anlam bilimi çalışmaları açısından dikkate değer veriler içeren sövgü sözlerine, farklı disiplinlerin pencerelerinden bakılarak ayrıntılı alt anlamlara ve söz çeşitliliğine ulaşmak mümkündür. Çalışmada Borçalı bölgesinde kullanılan ve küçük bir bölümü yansıtılmaya çalışılan sövgülerin, bu

anlamda konuya dair daha sonra yapılacak çalışmalara katkı sunabilmesi yegâne temennimizdir.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2014). Türk sözlükbiliminde tanımsız bir alan: sövgü sözleri. *Dil Araştırmaları*, 14, 27-33.
- Alyılmaz, C. (2012). Gürcistan'daki Türkler ve Türk eserleri. *Türk dünyası mimarlık ve şehircilik abideleri*, Trabzon: Türk Dünyası Mühendislik Mimarlık ve Şehircilik Kurultayı Özel Yayını, 294-300.
- Alyılmaz, S. (2003). *Borçalılı bilim adamı, eğitimci, şair Valeh Hacılar: hayatı-sanatı-şürleri*. Ankara: Devran Yayınları.
- Aydın, H. (2006). G.O.R.A. filmindeki argo ve küfür kullanımının mizahi işlevi. *Millî Folklor*, 71, 90-93.
- Bala, M. (1977). Karapapak. *İslam Ansiklopedisi*, 6, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 330-331.
- Çiçek, A. ve Yağbasan, M. (2019). Küfür ve argonun gündelik iletişimdeki yeri üniversite öğrencileri özelinde bir alan araştırması. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 32, 13-37.
- Ercilasun, A. B. (2002). *Kars ili ağızları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Erkek, M. S. (2009). 17. yüzyılda Mardin Kadı Mahkemesine yansıyan küfür davaları. *Acta Turcica*, 2(1), 52-60.
- Erkek, M. S. (2016). Osmanlı toplumunda bir psikolojik şiddet ve mahremiyete saldırı aracı olarak küfür. *Tarih Okulu Dergisi*, 28, 223-247.
- Güneş, A. (2009). Mizah dergilerinde ve internette küfürlü sözlerin yazımları. *Acta Turcica*, 2(1), 61-67.
- Güneş, B. (2013). *Borçalı (Gürcistan) Karapapak / Terekeme ağızı (inceleme-metinler-sözlük)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kırzioğlu, F. (1972). *Karapapaklar / Borçalı-Kazak uruğunun Kür ve Aras boylarındaki 1800 yılına bir bakış*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Komisyon. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Sinanoğlu, M. (2002). Küfür. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 26, 533-536.
- Şenel, M. (2009). Küfür etmenin, lanet ve beddua okumanın çağdaş yolu: şarkı ve türküler. *Turkish Studies*, 4(8), 2141-2165.
- Şenel, M. (2012). Bilinçaltına dayalı etnik küfürler. *Karadeniz Araştırmaları*, 32, 137-154.
- Togan, Z. V. (1970). *Umumî Türk tarihine giriş I*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yılmaz, İ. (2019). 39 ve 41 numaralı Konya şer'iyе sicillerinde küfür sözleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (3), 346-353.

Sözlü Kaynak

Adı / Soyadı: Afik Muhtaroğlu
Doğum Tarihi: 1963
Eğitim Durumu: Üniversite
Mesleği: Öğretmen
Derleme Tarihi: 2010
Derleme Yeri: Nazarlı köyü / Borçalı (Gürcistan)
Derlemeyi Yapan: Bahadır Güneş

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ğ	: arka damak g sesi
ħ	: arka damak sızıcı h sesi
h	: nefesli h sesi
ñ	: damak n'si
è	: e-i arası ünlü / kapalı e sesi